

УДК 378.147

ФОРМУВАННЯ ВНУТРІШНЬОЇ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ФАХОВО-ОРІЄНТОВАНОЇ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

О. Б. Осаульчик

У статті розглядаються можливі шляхи якісного оновлення викладання іноземних мов у вищій школі в контексті вимог сьогодення. Визначено, що розширення міжнародних кордонів детермінує впровадження інноваційних підходів у зміст навчання іноземній мові з метою формування професійно мобільного фахівця зі стійкою внутрішньою мотивацією щодо подальшої самоосвіти. Серед запропонованих сучасних педагогічних технологій і методів нами було виокремлено рольові ігри, за допомогою яких можливо актуалізувати теоретичні знання з іноземної мови в практичній площині, акумулюючи творчі резерви студентів. Особливу увагу було приділено діловій грі як фахово-орієнтованому виду рольової гри, у межах якої, з огляду на елемент професіоналізації, створюються додаткові можливості формування внутрішньої мотивації майбутнього фахівця.

Ключові слова: внутрішня мотивація, інноваційний підхід, рольові (ділові) ігри, професіоналізація дисципліни.

FORMATION OF INTERNAL MOTIVATION OF STUDENTS IN THE STUDY OF PROFESSIONAL-ORIENTED FOREIGN LANGUAGE

O.B. Osaulchik

Summary. The article deals with possible ways of quality changes in teaching English during higher education in the context of current requirements. It's been defined that the expansion of international borders determines the usage of innovative approaches to teaching foreign languages with the aim to form a professionally mobile specialist with constant inner motivation to further self-education. Among the existing modern teaching technologies and methods, it has been singled out 'role-playing', as there is an opportunity to deepen the theoretical knowledge of a foreign language and make it practical, accumulating students' reserves of creativity. Particular attention has been paid to 'the business game' as a professionally-oriented type of role play within which, due to the element of professionalization, additional opportunities for inner motivation of future specialists arise. The author also considers that nowadays it can't go without involving the new technologies and the Internet resources into the process of learning and teaching English. Having broad opportunities, modern technologies allow to include the audio- and video-resources into the teaching process, which also helps to form the inner motivation and true interest of students.

Keywords: inner motivation, innovative approaches, roleplay (business) games, professionalization of a subject.

Постановка проблеми. Зміни, пов'язані з участю України в Болонському процесі, гуманізацією та гуманітаризацією освіти диктують нові тенденції оновлення й реорганізації вищої школи. Все більше зростає інтерес до вивчення іноземних мов: поступово студенти усвідомлюють, що володіння однією або декількома іноземними мовами є невід'ємною характеристикою фахівця-професіонала. Іншомовна комунікативна компетенція розкриває широкі можливості ділових зустрічей з іноземними представниками з метою обміну досвідом, ознайомленням з новітніми досягненнями науки й техніки у світі, дає змогу користуватися автентичним інформаційним простором. Проте, як свідчить досвід, рівень володіння іноземною мовою випускника вищої школи сьогодні не задовольняє зазначені вимоги.

Нааявність такого факту ми пов'язуємо з двома причинами: по-перше, переважанням все ще зовнішньої мотивації студентів у процесі вивчення іноземної мови та, по-друге, недостатньо ефективною реорганізацією змісту, форм і методів навчального процесу оволодіння іноземною мовою відповідно до реалій сьогодення. Разом із тим, відповідно до Наказу Міністерства освіти і науки України № 99 від 10 лютого 2010 р. "Про Концепцію організації підготовки магістрів в Україні", вимог Державної національної програми "Освіта", Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті, Закону України "Про вищу освіту" передбачається підвищення якості освіти шляхом структурної перебудови освітньої системи, розширення міжнародного співробітництва, що своєю чергою безпосередньо вимагає підвищення рівня володіння іноземними мовами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зазначеної проблематики торкалися у своїх дослідженнях багато сучасних науковців, серед яких як представники вітчизняної науки, так і зарубіжної. Велика кількість педагогів-науковців погоджуються (В. Нагаєв, В. Свистун, В. Кузь, С. Сидоренко та інші), що чимало випускників вищих навчальних закладів не задовольняють вимоги роботодавців сьогодні й не досягають належного рівня конкурентоспроможності навіть на національному ринку праці. Першопричину вбачають у невідповідності якості освіти щодо вимог сучасного ринку праці, що мало б бути єдиною цілісною системою. Насправді першочерговим завданням освітніх установ має бути виконання "замовлення", яке б відповідало реальному попиту роботодавців на молодих спеціалістів. Серед окреслених прогалин вищої освіти згадуються неготовність випускника до самоосвіти протягом усього життя, недостатньо розвинений творчий потенціал, відірваність теорії від практики, недостатнє володіння іншомовною професійною компетенцією, переважання зовнішньої мотивації над внутрішньою тощо

Так, проблему формування внутрішньої мотивації у студентів, зокрема комунікативний підхід до навчання іноземним мовам як засіб її формування, досліджували І. Бєлих, Л. Божович, І. Зимня, В. Ільїн, Г. Китайгородська, О. Леонтьєв, А. Маркова, М. Матюхіна, Г. Щукіна, П.Якобсон. Серед закордонних дослідників означеною проблематикою займалися В. Вундт, Р.Джонсон, Ж. Нюттен, Ж. Піаже, М.Свейн, П. Фресс, Х. Хекхаузен та інші.

Мета статті полягає у виявленні якісних шляхів ефективного оновлення змісту, форм і методів викладання іноземних мов у вищій школі задля формування стійкої внутрішньої мотивації студентів.

Виклад основного матеріалу. Як зазначалося вище, ми виокремлюємо дві причини недостатнього рівня володіння іноземною мовою випускником вищої школи: недостатню внутрішню мотивацію самого студента та невідповідність організації навчального процесу вивчення іноземної мови відповідно до тенденцій і вимог розвитку суспільства сьогодні. Обидва явища вважаємо взаємозумовленими та взаємозалежними, тобто ефективно з практичного погляду організований процес вивчення іноземної мови суттєво підвищить внутрішню мотивацію студентів, заохочуючи їх паралельно до самостійної роботи, розвитку власного творчого потенціалу.

На думку Ю. Полікарпової, основними характеристиками інновацій у викладанні іноземних мов мають бути: інтерактивність, комунікативність, діалогічність, креативність, інформативність, актуальність, моделюючий характер та критичність [5]. Так, інтерактивність забезпечується в діяльнісному підході; комунікативність актуалізується в положенні, що спілкуванню можливо навчити лише під час спілкування; діалогічність базується на створенні діалогічного простору, де співіснують різні позиції, погляди, думки з позиції толерантності; креативність вимагає постановки проблеми та знаходження творчих шляхів її розв'язання, що формує творчо-перетворювальне ставлення до світу та відкритість до нових ідей; інформативність реалізується в наданні необхідної інформації або ж забезпеченні можливостей її пошуку; актуальність гарантує своєчасність і достовірність наданих матеріалів; моделюючий характер дає змогу поєднання теорії і практики, тобто перенесення аналізованих у процесі навчання віртуальних ситуацій у реальну життєву практику; критичність передбачає проблематизацію дійсності, виявлення всіх "за і проти", що сприяє самостановленню та самореалізації особистості.

Серед педагогічно доцільних методів, що відповідають визначеним характеристикам інноваційного підходу у вивченні іноземних мов, є: дискусія, форум, колоквиум, круглий стіл, симпозіум, дебати, ток-шоу, інтерв'ювання, "мозковий штурм" (brainstorming), метод проектів, розробка портфоліо, рольові (ділові) ігри, презентації, моделювання ситуацій, створення дерева рішень, постер-сесія, віртуальна

екскурсія тощо [5]. На нашу думку, серед перелічених інноваційних методів вивчення іноземної мови на особливу увагу заслуговує рольова гра. Рольова гра імітує ситуації реального життя, створюючи найкращі можливості під час аудиторного навчання поєднати теоретичні знання студентів із їх практичним застосуванням. Як стверджує Г. Китайгородська, саме використання на заняттях з іноземної мови рольової гри додатково мотивує студентів до її вивчення, адже в рольовій грі створюються передумови для використання усіх засобів впливу на психіку студентів [4, с. 73].

Окрім зазначеного, рольова гра є чи не єдиним із зазначених педагогічних методів, що відповідає абсолютно всім характеристикам інноваційного підходу у викладанні іноземних мов (інтерактивності, комунікативності, діалогічності, креативності, інформативності, актуальності, моделюючому характеру та критичності). На початковому етапі вивчення іноземної мови у вищій школі, на нашу думку, доцільним є використання спрощених рольових ігор, які передбачають відтворення існуючої ситуації з можливістю незначної імпровізації (за бажанням студентів). У подальшому зміст рольових ігор можливо розширювати, створюючи комунікативну ситуацію, яка потребує творчого підходу у вирішенні поставленої проблеми. У такому контексті тематика рольових ігор варіюється від повсякденного спілкування до професійно-орієнтованого, що залежить від рівня підготовки і знань студентів. Залежно від етапу вивчення може також змінюватися форма організації такої роботи: від парної (викладач-студент, студент-студент), до роботи у малих групах (близько п'яти осіб) з поступовою комунікативною задіяністю все більшої кількості студентів.

Особливою формою рольової гри є ділова гра, суттєвою характеристикою якої є моделювання ситуацій наближених до реальної професійної діяльності. О. Єфімова зазначає, що у ділових іграх усі завдання мають проблемний характер, оскільки вони моделюють суперечності професійної діяльності у справжньому житті й запрограмовують фахову спрямованість творчої активності студентів [3]. В той же час ділові ігри допомагають студентам „творчо переосмислювати та засвоювати навчальний матеріал у контексті його професійної значущості” [6, с. 116].

Професійна спрямованість рольових ігор має по можливості бути орієнтованою на близьку перспективу, що актуалізує формування внутрішньої мотивації студентів. Так, наприклад, студенти вищих аграрних навчальних закладів на сьогодні мають реальну можливість пройти стажування за межами України (у Великій Британії, Німеччині, Франції тощо) терміном у 6 місяців з метою вивчення досвіду фермерства, ознайомлення з продуктивними технологіями в цій галузі. Таке стажування можна пройти не один, а декілька разів, що сприяє як вдосконаленню практичних навичок і теоретичних знань, так і кращому вивченню іноземної мови. Як свідчить досвід, студенти охоче їздять на цю практику й хотіли б, аби викладачі іноземних мов якомога краще їх підготували. Вважаємо, викладачі не мають залишитися осторонь, адже подібна можливість формує в студентів внутрішню мотивацію до вивчення іноземної мови й важливо вчасно її підтримати з боку педагога.

Як зауважує І. Белих, вдосконалення форм і методів навчання іноземній мові, особливо в процесі додаткового професійно-орієнтованого вивчення, змушує студентів бути діяльними суб'єктами навчального процесу. Своєю чергою, у комплексі з додатковими творчими завданнями це створює сприятливі передумови для формування внутрішньої мотивації студентів [1]. Серед основних способів реорганізації змісту, форм і методів предмету “Іноземна мова” І. Белих виділяє наступні: моделювання учбових текстів, проблемна презентація нового матеріалу, упровадження задачного методу, використання навчальних алгоритмів, тематичних дискусій, рольових ігор, творчих конкурсів, свят, конференцій тощо.

Отже, від того, наскільки діяльними й професійно-значущими для студентів будуть запропоновані види робіт на заняттях з іноземної мови, настільки високою буде сформованість внутрішньої мотивації студентів до її подальшого вивчення, а сам аудиторний процес стане більш ефективним. Враховуючи той факт, що аудиторне навантаження має тенденцію зменшуватись на користь самоосвіти, заняття з іноземної мови мають бути максимально практичними для студентів.

У означеному контексті участь у діловій грі сприяє осмисленню засвоєного матеріалу, сприяючи розвитку професійного мислення і мовлення. Відтак, доцільним є використання рольової (ділової) гри з метою закріплення й практичної апробації пройденого матеріалу (лексичних одиниць, граматичного матеріалу, фразеологічних конструкцій тощо) наприкінці кожного з етапів введення нового матеріалу. На думку О. Єфімової, ділову гру доцільно розглядати як найвищий вимір використання іноземної мови з метою професійного спілкування, у результаті якої формуються засади професійної етики та етикет [3].

Поруч із зазначеним, варто акцентувати увагу на вимогах до викладача іноземної мови вищої школи в означеному контексті. Так, успішність рольової гри забезпечується за умови, якщо викладач спроможний: створити атмосферу психологічної розкнутості для студентів, що уможливує вільне спілкування; брати особисту участь у грі на початкових етапах та щоразу за необхідності; бути толерантним за будь-яких обставин; підтримувати й заохочувати студентів, насамперед, їхній самостійний та творчий пошук, активну участь у рольовій грі; змістовно й різноманітно організовувати роботу студентів.

Окрім зазначеного, як вказує Г. Драйден, викладач іноземної мови сьогодні має повсякчас

використовувати у будь-якому виді роботи зі студентами світові інформаційні технології. Іншими словами, інноваційність у викладанні іноземних мов сьогодні – це вміння викладача об'єднати світові інформаційні технології з кращими методами викладання і навчання, оскільки серед головних напрямів, які формують майбутнє, Г.Драйден визначає інтернет-навчання і новий бум самоосвіти [2].

Погоджуючись із вказаним, вважаємо, що інтернет-ресурси сьогодні у змозі забезпечити навчальний процес з вивчення іноземної мови найрізноманітнішими автентичними джерелами, серед яких є аудіо-, відео-, ігрові, текстові формати подачі матеріалу. Так, у контексті рольової гри доцільною, на нашу думку, може бути наступна послідовність: 1) ознайомлення з текстовим форматом обраної комунікативної ситуації; 2) виявлення й опрацювання нових або незрозумілих граматичних, лексичних, фразеологічних конструкцій; 3) прослуховування комунікативної ситуації як аудіофрагменту; 4) перегляд її як відеофрагменту; 5) відтворення комунікативної ситуації у вигляді рольової гри; 6) створення імпровізованого продовження комунікативної ситуації з метою розв'язання поставленої проблеми або просто логічного завершення.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Отже, тенденції сьогодення підвищують вимоги до сучасного фахівця, що зумовлює реорганізацію освітньої системи. Однією із суттєвих вимог є здатність до самоосвіти протягом усього життя, що не є можливим без сформованої під час навчання стійкої внутрішньої мотивації. Володіння іноземною мовою, як одна із провідних компетенцій сучасного спеціаліста, має формуватися з використанням інноваційних педагогічних технологій і методик, серед яких максимально ефективними є рольові ігри та професійно-орієнтовані ділові ігри: їхнє запровадження сприяє формуванню стійкої внутрішньої мотивації студента. Тому перспективи подальших розвідок, на нашу думку, полягають у вдосконаленні системи запровадження рольових (ділових) ігор у навчальний процес вищої школи з урахуванням необхідних вимог до викладача-педагога.

Література

1. Белых И. Л. Формирование мотивации учения студентов в процессе профессионально ориентированного дополнительного изучения иностранного языка (На примере аграрного университета) : Дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Белых Ирина Леонидовна. – Красноярск, 2004. – 174 с.
2. Драйден Гордон. Революція в навчанні / Драйден Гордон, Вос Джаннетт / Перекл. з англ. М. Олійник. – Львів: Літопис, 2005. – 542 с.
3. Єфімова О. Рольові ігри в методиці викладання англійської мови. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://confesp.fl.kpi.ua/ru/node/1140> .
4. Китайгородская Г. А. Методические основы интенсивного обучения иностранным языкам / Г. А. Китайгородская. – М.: Изд-во МГУ, 1986. – 176 с.
5. Полікарпова Ю. Інноваційні педагогічні технології у викладанні іноземних мов студентам магістратури. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.academia.edu/1613464/> .
6. Eitington J. E. The winning trainer : winning ways to involve people in learning / Julius E. Eitington.– Oxford: Butterworth-Heinemann, 2001. – 640 p.